

Datum  
2012-10-05

Dnr RA 04-2012/3251  
Ert Dnr Ku2012/943/KA

Kulturdepartementet  
103 33 Stockholm

**Remissvar SOU 2012:37, Kulturmiljöutredningens betänkande**  
**Kulturmiljöarbete i en ny tid**

Riksarkivet har tagit del av rubricerade promemoria och vill härmed lämna följande synpunkter.

Riksarkivet ser det som positivt att man i utredningen gjort en redaktionell översyn av kulturminneslagen och lämnat förslag till nationella mål för arbetet med kulturmiljön. De nya skrivningarna när det gäller de nationella målen är mer relevanta för hur man idag ser på och arbetar med vårt gemensamma kulturarv än de tidigare formuleringarna.

Riksarkivet har med utgångspunkt i sitt uppdrag valt att lämna synpunkter på tre av de områden som behandlats i utredningen: den framtida hanteringen av registerinformation på fornlämningsområdet (i första hand FMIS), regelverket i 5 kap. kulturminneslagen samt den av utredningen föreslagna fasta tidsgränsen vid 1750 för vad som utan särskilda utredningar eller beslut ska kunna anses som fornminne.

***Informationssystem om fornlämningar***

I utredningens kapitel 7.7 beskrivs framväxten och funktionen av Fornminnesinformationssystemet (FMIS) som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (RAÄ) och som bland annat också ligger till grund för Lantmäteriets redovisning av fornlämningsredovisning i fastighetsregistret och i olika kartprodukter. I kapitel 12:3 utvecklas utredningens förslag att Regeringen i RAÄ:s instruktion bör förtydliga uppdraget så att det framgår att myndigheten ska ta fram och utveckla nödvändiga register inom sitt verksamhetsområde. Utredningen anser att formerna för registreringen bör ses över och att RAÄ ska göra en utvärdering av FMIS och kartlägga behoven av information ur registret, registrets rättsliga förutsättningar mm. Även ett behov av ytterligare inventeringar samt effektivare registrering omnämns.

Riksarkivet vill i detta sammanhang lyfta fram att det i utredningen omnämnda behovet av utveckling och kvalitetssäkring också innebär att informationen måste säkras över tiden. Framtagandet av ett system för säker långtidslagring i digital form av all relevant information i systemet är en oundgänglig del av ett sådant utvecklingsarbete. Det är ett känt faktum att man för många av de system som tagits fram av institutioner inom kulturarvsområdet inte löst detta problem och FMIS är därvidlag inget undantag.

En annan aspekt som nämnts tidigare i utredningen, utan att det sedan kopplats ihop med FMIS, är nödvändigheten av att informationen också görs brett tillgänglig med

hjälp av ny teknik. Detta innebär bland annat spridandet av information via Europeana och andra digitala tjänster men även att kunna lämna ut den i enlighet med PSI-direktivet. Att göra fornminnesinformationen tillgängligt för medborgarna på det sätt som omtalas i den Digitala agendan för Sverige är här centralt. Dessa frågor ligger också mycket nära det uppdrag som getts till DIGISAM som har sin verksamhet inom Riksarkivets organisation.

### ***Regelverket i 5 kap. kulturminneslagen***

Här vill Riksarkivet endast framhålla att vi stödjer utredningens uppfattning att eventuella förändringar rörande regelverket om skydd mot utförelse samt återlämnande av kulturföremål kräver en betydligt mer omfattande analys. En sådan utredning bör i så fall innebära att man även ser över definitionerna av de olika objektstyperna, belopps- och åldergränser för de i lagstiftningen uppräknade föremålen.

### ***Förslaget till avgränsning av fornlämningsbegreppet till objekt från perioden före 1750***

Enligt utredningens förslag skulle lämningar från perioden efter 1750 och som idag betraktas som fornlämningar mista sitt allmänna skydd. Motsvarade föreslås gälla för fynd. Lämningar från senare tider föreslås dock kunna förklaras som fornlämningar genom en särskild process motsvarande den som idag finns för byggnader – dvs. varje objekt skulle behöva hanteras separat för att kunna skyddas i framtiden.

Utredningens förslag om ett absolut årtal – 1750 – motiveras på sidan 189 i utredningen med att ”1700-talets mitt utgör enligt utredningens bedömning en sådan gräns som markerar upptakten till stora omvandlingar av det agrara samhället och begynnelsen av den industriella utvecklingen, förändringar som ledde till en genomgripande samhällsomvandling tog fart på många områden”. Utredningens avsikt är att årtalet 1750 ska medföra att fornlämningsbegreppet endast generellt ska omfatta lämningar från det förindustriella samhället. I de fall det finns anläggningar som byggts upp över tid, ska ett skydd endast gälla de delar av anläggningen som tillkommit före 1750. Riksarkivet kan inte med utgångspunkt i sitt samlade bestånd av källmaterial, dela utredningens åsikt att årtalet 1750 i Sverige utgör den typ av brytpunkt i utvecklingen som påstås i utredningen. 1700-talets bruksrörelse, sågverksepoken, stadsindustrins framväxt under sent 1700-tal och tidigt 1800-tal, det svenska jordbrukets förändring, storskiftets betydelse för den agrara miljön m.m. är alla företeelser som äger rum efter 1750 och vars lämningar sålunda inte i framtiden skulle kunna skyddas utan en mycket omfattande nomineringsprocess för varje enskilt objekt.

Utredningen påpekar själv att förslaget om en fast årtalsgräns medför behov av att kunna fastställa om en lämning är före 1750 och att detta medför att länsstyrelserna måste få ledning i hur dessa undersökningar ska göras. Riksarkivet förutser att det i samtliga delar av landet på både länsstyrelser och arkivinstitutioner kommer att krävas avsevärda förstärkningar av den kvalificerade personalen för att genomföra utredningar om påträffade lämningars ålder för att beslut ska kunna tas. Detta gäller i princip för alla objekt från perioden efter medeltid och kommer att innebära stora extra kostnader för samtliga inblandade. Riksarkivet finner det därför också svårt att dela utredningens åsikt att ”Kravet på att dateringen ska vila på ett antagande om lämningens ålder utgör ett förhållandevis lågt krav på exakthet. I de fall det saknas omständigheter som kan grunda ett antagande om att lämningen är äldre än från år 1750 och det därigenom föreligger betydande osäkerhet ska lämningen inte bedömas som fornlämning. Behovet av att

skydda lämningar bör i sådana fall hanteras genom bestämmelserna om fornlämningsförklaring ...”.

Riksarkivet anser därför sammantaget att en absolut tidsgräns, förutom att den knappast bör sättas vid 1750, inte är ett lämpligt instrument att använda i detta sammanhang. Stora delar av den fysiska dokumentationen från den period som innebar Sveriges utveckling från agrarsamhälle till industrination riskerar att försvinna om förslaget genomförs. Det bör i sammanhanget framhållas att det skriftliga kulturarvet som förvaras i arkiven inte ersätter de fysiska lämningarna utan är olika sidor av samma mynt som både förklarar och kompletterar varandra.

Beslutande i detta ärende har varit riksarkivarien Björn Jordell. Närvarande vid ärendets slutliga handläggning har även varit avdelningschefen Ann Hörsell, föredragande.

Björn Jordell

Ann Hörsell